

MATURITNÁ OTÁZKA Č. 16

- a) právne normy, štruktúra a pôsobnosť
- b) Tomáš Akvinský a jeho učenie
- c) Francis Bacon

a) právne normy, štruktúra a pôsobnosť

Právne normy sú je to obsahom slovenského práva, upravujú určitú skupinu právnych vzťahov v rozličných odvetviach práva. Právna norma je pravidlo správania sa obsiahnuté v právnom predpise, pre prípad nerešpektovania zabezpečené donucovacími prostriedkami. Je to základný prvok právneho systému a výsledok činnosti nejakého štátneho orgánu.

Usporiadanie právnych noriem:

- 1.) horizontálne – logická a časová súslednosť
- 2.) vertikálne – podľa právnej sily od najväčšej po najmenšiu

Špecifické znaky právnej normy:

- 1.) záväznosť
- 2.) štátom uznaná alebo stanovená forma
- 3.) všeobecnosť – vzťahuje sa na viacerých – výnimky: poslanecká a diplomatická imunita
- 4.) normatívnosť – každá právna norma niečo zakazuje alebo obmedzuje, stanovuje pravidlá správania → sankciu nájdeme v Trestnom zákone
- 5.) efektívnosť – ako často je právna norma využívaná a do akej miery je rešpektovaná, je potrebná kontrola a efektívnosť nie je podmienkou vydania právnej normy
- 6.) štátne donútenie – najdôležitejší znak = plnenie si právnických povinností:
 - **priame** = sekundárne = SÚD
 - **nepriame** = primárne = UPOMIENKY, prvotné donútenie, POKARHANIE
- 7.) osobitná forma vyjadrenia = zákony, predpisy, vyhlášky – normatívny právny akt nie je to isté ako právna norma (nemusi byť ucelený, nemusí mať napr. hypotézu, dispozíciu alebo sankciu)

Poznáme štátne donútenia:

- 1.) priame – priamo zasahuje štát, udeľuje tresty a vyznamenania
- 2.) nepriame – je nepriame, vychádza z nášho vedomia, preventívne formy pôsobenia

Rozdelenie právnych noriem:

- 1.) zákonné = primárne – ústava, ústavné zákony, zákony
- 2.) podzákonné – nariadenia vlády, vyhlášky ministerstiev, všeobecné záväzné nariadenia, nesmú byť v rozpore s primárnymi
- 3.) normatívne – všeobecné, adresované neobmedzenému počtu jednotlivcov
- 4.) individuálne – presne zameraná pôsobnosť na osobu, miesto, problém (napr. zákaz pobytu)
- 5.) konštitutívne (právo tvorné) – vznik, zmena, zánik právnych vzťahov, poistenie, manželstvo, úver, ...
- 6.) deklaratórne – spojené s potvrdením existencie – neexistencie právneho vzťahu (napr. potvrdenie záväzku dlžník – veriteľ), potvrdzujú právny vzťah

Pôsobnosť právnej normy:

- 1.) osobná – pre všetkých občanov alebo len určité skupiny
- 2.) miestna – oblasť pre ktorú je právna norma záväzná (napr. obdobie žltacky – zákaz hromadných akcií na konkrétnom mieste) – priestorová = na celom území štátu
- 3.) časová – určenie času, odkedy dokedy je nutné normu dodržiavať (napr. dodržiavanie nočného pokoja):
 - **doba platnosti** = odkedy je platná/schválená, aj nie je dané, tak automaticky po 15 dňoch → *legisvakačný čas* = čas na zoznámenie sa s právnou normou
 - **doba účinnosti**
 - **retroaktivita**

Druhy právnych noriem:

- 1.) primárne = pôvodné = zákonné – tieto normy prijímajú štátne orgány zákonodarnou alebo ústavnou právomocou
- 2.) sekundárne = odvodené = podzákonné – prijímajú orgány s výkonnou právomocou

Štruktúra právnej normy:

- 1.) hypotéza = predpoklad – stanovujú sa podmienky za ktorých musí subjekt splniť právnu povinnosť (občan SR má právo voliť)
- 2.) dispozícia = znenie – pravidlo správania sa toho, komu je právna norma adresovaná (zákaz priblíženia sa v určitej vzdialenosti k určitej osobe)
- 3.) sankcia – postih (ak sa priblíži na menej ako 200 m ide do väzenia):
 - **reparačná**
 - **retribučná**
 - **satisfakčná**
 - **represívna**

Hierarchia právnych aktov podľa stupňa právnej sily:

- 1.) ústava a ústavné zákony - univerzálne
- 2.) medzinárodné zmluvy
- 3.) zákony, ktoré prijíma parlament (dôchodková reforma) – univerzálne
- 4.) vládne nariadenia (stanné právo) – univerzálne
- 5.) vyhlášky a nariadenia ministerstiev – univerzálne
- 6.) právne normy s lokálnou pôsobnosťou (poplatky za psa) – všeobecné záväzné rozhodnutie – nariadenia mestského/obecného zastupiteľstva, školy, ...

Historický vývoj právnych noriem:

- 1.) Chammurapiho kódex – 280 paragrafov, platí zásada odplaty (oko za oko, zub za zub) cca 1700 pr.Kr.
- 2.) Európsky systém – ovplyvnili ho právne normy vývoja gréckych mestských štátov Sparta a Atény; predstavitelia = 1. zákonodarcovia: Drakon, Solón, Kleistenes (ostrakizmus = vrchol aténskej demokracie), Perikles
- 3.) Rímske právo – predstaviteľ: Justiniánus I. – Corpus Iuris Civilis (súbor občianskych práv)
- 4.) Anglicko – vydaná Magna charta libertatum – 1215 (Veľká listina slobôd) – ovplyvňuje a obmedzuje moc kráľa - Ján Bezzemok
- 5.) humanizmus – Machiavelliho dielo Vladár – požaduje poslušnosť a nevyhnutnosť rešpektovania zákonov, politici v tomto období sú označovaní ako machiavelliho deti; Thomas More – dielo: Utópia – hlása vízie utopistických spoločností; Thomas Campanella – dielo: Slniečny štát – hlása vízie utopistickej spoločnosti; J.J. Rousseau – návrat k prirodzenému poriadku; John Locke – začína ako prvý deliť štátnu moc; Montesquieu – moc delí na zákonodarnú, súdnu, výkonnú
- 6.) 18. storočie 2 dokumenty: Deklarácia práv človeka a občana 1789 – základné ľudské práva a slobody; Americká ústava 1787
- 7.) 19. storočie – dôležitá úloha Napoleona – zákonník Code Civil 1804 – prvý krát oddelil štátnu moc od cirkvi, hlásal rovnosť, slobodu vlastníctva a presvedčenia
- 8.) 19./20. storočie – vznik pracovného práva, súvisí s revolúciami, vznikom robotníckeho hnutia, nástupom imperializmu, sociálno-demokratické strany (SDS)
- 9.) 20. storočie – je charakteristické bojom za rovnaké práva proti diskriminácii
- 10.) 2. polovica 20. storočia – do popredia vstupujú nové problémy ako globalizácia, mierové spolužitia, spojenie práva a vedy

Zákonodarný proces = legislatívny proces je prijímanie právnej normy, v ktorom príslušný štátny orgán prijíma príslušnú právnu normu

Právny predpis je normatívny právny akt, ktorý sa líši od právnej normy tým, že nie je ucelený (napr. nemá sankciu, ...)

b) Tomáš Akvinský

- „knieža scholastikov“, najsystematickejší stredoveký filozof
- zakladateľ **tomizmu** – v súčasnosti *novotomizmus*
- jeho učenie sa stalo základom katolíckej cirkvi a kresťanského učenia
- v r. 1323 ho kanonizovali (vyhlásili za svätého)
- narodil sa pri Neapole v bohatej juhotalianskej rodine, meno dostal po otcovi, grófovi Landolfovi z Akvínu
- ako 5-ročný sa dostal do benediktínskeho kláštora, ako 14-ročný odišiel študovať prírodné vedy na Neapolskú univerzitu, ako 19-ročný vstúpil do dominikánskeho rádu (čo sa nepáčilo rodičom, kt. ho uniesli a rok držali v izolácii), nato utiekol do Paríža, kde sa stretol s Albertom Veľkým – bol to učiteľ, kt. si všimol jeho talent a vyhlásil o ňom: „*Raz tento nemý vôl bučaním zaplní celý svet.*“. Aj spolužiaci ho volali „nemý vôl“

- z Paríža sa dostal do Kolína nad Rýnom, kde bol 4 roky, vrátil sa do Paríža, kde získal stupeň Mgr. a vyučoval teológiu, posledné roky bol profesorom na univerzite v Neapole, zomrel ako 49-ročný v koči na ceste do Lyonu, kde šiel na cirkevný koncil – bol tučný a dostal infarkt

- **názor na svet:** svet je hierarchicky usporiadaný, na najvyššom stupni je Boh, pod ním anjeli (= čistá podstata bez hmoty, nie sú dokonalí), potom človek, zvieratá, rastliny a neživá príroda. Človek a Boh sú odlišné súcna, človek je nedokonalý tvor a boží výtvor, nemôže sa rovnať Bohu, ale jeho duša mu je podobná. Duša je forma tela (*lat. anima corporis*). Boh je celé bytie, človek len jeho stupeň

- cieľom života človeka je dosiahnuť šťastie = konať dobro, dobro znamená žiť v súlade s kresťanskými zásadami

- uvádza odkazy na božiu existenciu, pokladal ich za vedecké a zároveň teologické:

- 1.) Boh je 1. príčina pohybu, kt. je nehybná a udáva pohyb, pohyb je daný Bohom
- 2.) Boh je príčinou a účinkom všetkých vecí vo svete
- 3.) Boh je bytie a nebytie vo svete
- 4.) Boh je dokonalosť a dobro vo svete
- 5.) Boh je poriadok a účel vo svete

- jeho diela:

- 1.) „Suma teologická“ (*lat. summa = súhrn, sumár*) – venoval ju začínajúcim teológom, je to zhrnutie náboženskej vierouky, vyjadril tu podradné postavenie ostatných vied voči teológii: „*Filozofia je slúžkou teológie, ako aj ostatné vedy*“. Teológia je vyššia veda, pretože sa opiera o viery a dogmy, kým ostatné vedy sa opierajú o rozum (= nižšie poznanie). Snaží sa o kompromis medzi filozofmi a teológmi, myslí si, že by mali spolupracovať, filozofia by mala argumentovať a zdokonaľovať v prospech teológie. Veril, že univerzálie existujú pred vecami (*ante res*) v božej mysli ako idey a po vzniku vecí existujú v samotných veciach a realite. Chcel určiť hranice medzi rozumom a vierou – viera nastupuje vtedy, ak nepostačuje rozum a niečo nedá sa logicky zdôvodniť. Hovoril, že existujú 2 pravdy:

- a) pravda filozofie, rozumu a vedy
- b) pravda teológie, zjavenia

- 2.) „Suma filozofická“ – vychádzal z Aristotelovej filozofie, kt. sa snažil pokresťančiť, rozoberá prevzaté pojmy od Aristotela – formu, látku, substanciu, akcidenciu, možnosť a skutočnosť.

Látka = je pasívne bytie a charakterizuje ho schopnosť prijímať určenia od formy (**individualizácia**), stáva sa konkrétnou, považuje ju za princíp individualizácie a jedinečnosti

Forma = nadobudnutie tvarov, vlastností a charakteristík, dodáva zmenu možnosti na skutočnosť

Substancia = je to samostatné súcno a základ vecí, existuje samo o sebe a tvorí základ vecí

Akcidencia = vlastnosť vecí, javová podoba vecí, nemôže existovať samostatne – Akvinský neveril, že by teplo, zvuk, farba, ... existovali samostatne

Možnosť = potencionálne bytie vo forme látky

Skutočnosť = reálne bytie, spojenie látky a formy

- 3.) „Suma proti pohanom“

c) Francis Bacon

- **materializmus, empirizmus, indukčná metóda, anglická novoveká filozofia = vrcholná anglická renesancia**

- žil v Anglicku – zlatý vek Anglicka za vlády Jakuba I.

- otec – strážca kráľovskej pečate

- bol advokát a prokurátor na kráľovskom dvore – na konci života ho obvinili z úplatkárstva, bol 3 dni vo väzení

- testoval konzervačné účinky snehu na kurence – dostal zápal pľúc a zomrel

- v diele „*Nové organon*“ („*Veľká obnova vied*“) – je to kritika spoločnosti a vied, lebo sa zakladali na skúsenosti a jej metodickom spracovaní → obsahuje veľa nepravdivého. Klasifikoval vedy na 3 skupiny:

- 1.) podľa pamäti – história ľudí a živočíchov
- 2.) podľa fantázie – poézia, umenie, didaktika
- 3.) podľa rozumu – prírodné vedy, matematika, fyzika, filozofia

- kritizuje vedu – veda trpela dvoma neduhmi:

- 1.) dedukcionizmom (dogmatizmom) – nie je pružný, vedci sú ako pavúci – vedú neplodné debaty
- 2.) empirizmom – vedci sú ako mravci – zhŕňajú poznatky, ale ich netriedia

- preto Bacon navrhuje zavedenie tzv. *elimináčnej indukcie* – spočíva v rozumovom spracovaní materiálu, ktorý získame zo skúseností; opiera sa o zmyslovú skúsenosť a tabuľkovú metódu = odhalenie zákona skrývajúceho sa za daným súborom javov, s presnosťou dokázala vylúčiť nepravdivé fakty

- zákon = neustále objektivne opakujúca sa súvislosť vzťahov medzi javmi a procesmi
- navrhuje opierať sa o prírodu – „*prírodu možno premôcť len poslušnosťou*“ – prírodné zákony musíme spoznávať, naslúchať im a rešpektovať ich pomocou pozorovania a experimentu – „*Poznanie je sila*“
- žiada oslobodiť vedu od dogiem a od náboženského fanatizmu
- rozlišuje 2 druhy vedeckých poznatkov:
 - 1.) tie, ktoré poskytujú svetlo – teoretické
 - 2.) tie, ktoré môžeme aplikovať do praxe – plody
- hovorí, že vedcom na ceste poznania stoja prekážky – idoly:
 - 1.) rodu (kmeňa) – človek je ľudského rodu – vyplývajú zo samotnej ľudskej podstaty, že človek je tvor nedokonalý („*mýliť sa je ľudské*“), dokonalý je len Boh – nedajú sa odstrániť
 - 2.) jaskyne = rodiny – omyly spočívajú v tom, že človek je ovplyvnený rodinou, génmi, výchovou, vzdelaním, človek pozerá na svet cez svoj ovplyvnený subjektívny názor, ktorý sa formoval v priebehu výchovy, človek sa pozerá na svet cez priezor vlastnej subjektivity– nedajú sa odstrániť
 - 3.) trhu – nesprávne používanie slov, preberanie slov, nepoznáme ich pravý význam, niekedy ich preberáme nevedome
 - 4.) divadla – preberanie názorov, myšlienok, postojov
- dielo „*Nová Atlantída*“ – rozoberá štátno-právne otázky, je to sociálna utópia, predstava dokonalého štátu, na čele štátu je 36 mudrcov = Šalamúnov dom = Akadémia vied, na čele nie je ekonomika, technika a veda prenikajú do domácností, zachováva sa súkromné vlastníctvo → najlepšia forma vlády je *technokracia*